

UPPSALA
UNIVERSITET

Omvärldsbevakning psykotraumatologi:
18 januari 2023 - 17 maj 2023

Kunskapscentrum i psykotraumatologi

Sammanställt av Kunskapscentrum i psykotraumatologi vid institutionen för medicinska vetenskaper, Uppsala universitet, på uppdrag av Socialstyrelsen.

Författarna svarar för innehåll och slutsatser.

Uppsala, 30 maj 2023

Om rapporten

Kunskapscentrum i psykotraumatologi ska regelbundet rapportera till Socialstyrelsen om aktualiteter inom kunskapsområdet. Rapporteringen sker bland annat i form av omvärldsbevakningar tre gånger per år.

Målgruppen för denna omvärldsbevakning är tjänstemän, verksamhetsansvariga, legitimerad vårdpersonal och beslutsfattare som arbetar med krisberedskap eller katastrofmedicinsk beredskap inom till exempel Socialstyrelsen, MSB, Försvarmakten, regionala och kommunala hälso- och sjukvården samt socialtjänsten.

Syftet med omvärldsbevakningen är att förse målgruppen med regelbunden uppdatering gällande aktualiteter som berör svensk katastrofmedicinsk beredskap inom kunskapsområdet. Baserat på bevakning av och deltagande i aktiviteter och informationskällor inom kunskapsområdet ska kunskapscentrumet i omvärldsbevakningen identifiera och i korthet beskriva aktuella frågeställningar, diskussioner, projektresultat, aktiviteter och liknande som berör den svenska hälso- och sjukvårdens katastrofmedicinska beredskap.

Med samma underlag ska kunskapscentrumet även identifiera och i korthet beskriva inträffade särskilda händelser inom och utanför Sverige, där kunskap om orsak, händelseförlopp, hantering eller erhållna erfarenheter bidrar till att utveckla och stärka den svenska hälso- och sjukvårdens katastrofmedicinska beredskap.

Innehåll

Inledning	5
Särskilda händelser	5
Ukraina	5
Jordbävning i Turkiet och Syrien	6
Stridigheter i Sudan	6
Översvämningar	7
Kommunalt krisstöd	7
Konferenser och möten	8
Aktuellt i korthet	9
Utredningar relaterat till civil beredskap	9
Ny avhandling	10
Frivilliga försvarsorganisationer	10
Referenser	11

Inledning

Detta är en omvärldsbevakning från Kunskapscentrum inom psykotraumatologi på uppdrag av Socialstyrelsen. Omvärldsbevakningen omfattar primärt perioden 18 januari 2023 till 17 maj 2023, men kan vid behov beröra händelser kort före och efter denna period. Inom ramen för bevakningen, har denna rapport en ambition att övergripande sammanfatta relevanta händelser utifrån ett psykotraumatologiskt perspektiv, samt peka på publikationer av relevans för fältet som har publicerats i närtid. För att underlätta för läsaren anges hänvisningar i löpande text till publicerade verk med en siffra medan en referenslista i slutet av dokumentet innehåller fullständiga källhänvisningar.

Särskilda händelser

Liksom centrets föregående omvärldsbevakning har kriget i Ukraina fortsatt varit dominerande. Den omfattande täckningen av Coronapandemin tar numera allt mindre plats och tas inte upp i denna omvärldsbevakning. I Sverige ges också mycket uppmärksamhet åt det dödliga våldet.

Ukraina

Under vintern och våren 2023 har kriget i Ukraina fortsatt. Ytterligare forskning har publicerats som i linje med tidigare rapporterad forskning pekar på väsentligt förhöjda nivåer av psykisk ohälsa i Ukraina.¹ Liksom i tidigare omvärldsbevakning noteras att den långvariga belastningen på de drabbade är i fokus och att det fortfarande finns stor uppmärksamhet på konflikten. Ett exempel på stödjande projekt är *TF-CBT Ukraine*, där experter från andra länder, inklusive Sverige, sedan mars 2022 utbildat ukrainska kollegor i evidensbaserad psykoterapi för traumatiserade barn och ungdomar.²

Tio miljoner ukrainska medborgare, varav nio av tio är kvinnor och barn, bedöms ha anlänt i Polen fram till 24 februari 2023. De utmaningar mottagarländer möter och lösningar på dessa utmaningar börjar dokumenteras i vetenskapliga publikationer.^{3,4}

Jordbävning i Turkiet och Syrien

Den 6 februari 2023 inträffade en jordbävning i Turkiet och Syrien. Jordbävningen följdes av ett stort antal efterskalv och är den kraftigaste i Turkiet sedan 1939. Nio miljoner människor drabbades och många hamnade i hemlöshet. Ca 50 000 omkom och 100 000 skadades.⁵

Stora jordbävningar kan resultera i omfattande förödelse, och även här noteras att det psykologiska lidandet är mycket stort och de sociala problemen till följd av kollapsad infrastruktur är utbredda.⁶ Social oro kan uppstå till följd av det kärva läget och utsatta grupper kan behöva särskilt skydd och stöd. De resurser som drabbade använder för psykologisk återhämtning är ofta påverkade eller borta; vägen tillbaka kan te sig övermäktig. Det finns risk för mycket långvarigt lidande till följd av jordbävningar. Riktat psykologiskt och socialt stöd är viktigt, liksom tillgång till kvalificerad behandling för de som är svårast traumatiserade.

Stridigheter i Sudan

I april bröt kraftiga stridigheter ut i Sudan. Utrikesdepartementet och Försvarsmakten evakuerade personer med hemvist i Sverige från Sudan. De evakuerade var ambassadpersonal och deras anhöriga samt andra svenska medborgare. Stödstyrkan stöttar UD i deras konsulära arbete för att hjälpa de evakuerade. Stödstyrkan är ett samarbete mellan Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), Polisen och Socialstyrelsen. Svenska röda korset, Rädda barnen och Svenska kyrkan är också viktiga aktörer i Stödstyrkan.

Fakta om stödstyrkan⁷

I stödstyrkan ingår omkring 200 personer med kompetens för dessa insatser. Här ingår personal från MSB, Socialstyrelsen, Polismyndigheten samt Svenska Kyrkan, Svenska Röda Korset och Rädda Barnen. Styrkan är flexibel och sätts samman i antal och kompetens utifrån de behov som finns när katastrofen inträffar, exempelvis vid naturkatastrofer, terrordåd, stora olyckor, smittsamma sjukdomar eller politiska oroligheter.

Stödstyrkan arbetar på uppdrag av Utrikesdepartementet som ett stöd till ambassaden eller konsulatet i det berörda landet. Det är den svenska Utlandsmyndigheten som initialt bedömer när och vilken hjälp de nödställda svenskarna behöver.

Översvämningar

I januari 2023 drabbades flera sjöar och vattendrag i södra och mellersta Sverige av översvämningar. I maj rapporterades extremt höga flöden i Torneälven och hus har översvämmats. Risken för akuta krisreaktioner är i allmänhet låg vid denna typ av översvämningar, men vissa drabbade kan vara i stort behov av psykosociala insatser av praktisk natur.

Mera våldsamma översvämningar kan leda till mera uttalade krisreaktioner, utifrån det snabba förloppet och de omfattande konsekvenserna. Exempelvis översvämningar under maj månad i Kongo-Kinshasa där över 100 omkommit, och översvämningar av flera floder i norra Italien, där flera dödsfall har rapporterats.

Kommunalt krisstöd

Under bevakningsperioden har det inträffat flera händelser som aktiverat kommunala POSOM-grupper. Vanligtvis har aktiveringen föranletts av antalet vittnen eller berörda. För vissa händelser på mindre orter ter sig andelen drabbade utifrån befolkningen på orten föranleda insatser. Det ter sig som att unga drabbade i högre grad leder till POSOM-insatser. Insatserna kan innebära stödpersoner på plats eller aktivering av en stödtelefon.

Händelser under perioden som initierat en aktivering av kommunala krisstödsgrupper anges nedan. Det finns inte något anspråk på att vara en heltäckande beskrivning. Krisstöd har dessutom aktiverats av organisationer och arbetsgivare som t.ex. företag och skolor, i samband med dåd, olyckor och andra tillbud.

Januari

- Skottlossning, en skadad, Eskilstuna
- Skottlossning, en avliden, Huddinge
- Skottlossning i bostadshus, ingen skadad, Stockholm
- Man föll från balkong, Tranås

Februari

- Bussolycka, fyra allvarligt skadade, Hörby
- Skottlossning, en avliden, Söderhamn
- Plötslig död, ett barn avlider, Askersund
- Bussolycka, 100 elever, fåtal skadade, Hedemora

Mars

- Skottlossning, fyra tonåringar skadade, Malmö

- Brand i flerfamiljshus, Stockholm
- Sprängdåd radhus, en skadad, Stockholm
- Skottlossning, en avliden, Huddinge
- Plötslig död, ett barn avlider, Trelleborg

April

- Trafikolycka, skolbuss och personbil, Nässjö
- Skottlossning, en avliden, Eskilstuna
- Radhusbrand, Umeå
- Bilolycka, två avlidna, Sävsjö
- Brand i flerfamiljshus, Borgholm
- Tågolycka, en avliden, Mora
- Bilolycka, sex skadade, Norrtälje
- Arbetsplatsolycka, en avliden, Umeå

Maj

- Knivdåd skola, två lindrigt skadade, Vällingby
- Brand i flerfamiljshus, Luleå

Konferenser och möten

Nationell katastrofmedicinsk konferens

Den 12-13 oktober 2023 anordnas en nationell katastrofmedicinsk konferens, NKMK, i Linköping. Linköpings universitet tar därmed över stafettpinnen från Karolinska institutet som anordnade NKMK 2022. Mera information kommer senare.

Nationell konferens för krisstödsledare

Konferensen sker 1 december 2023 i Linköping och vänder sig till de inom hälso- och sjukvården som ska leda krisstödsarbetet vid särskilda händelser.

Med anledning av den ökade oron i Sverige och internationellt finns ett behov av att samverka för att få ett nationellt krisstöd som är så professionellt och effektivt som möjligt, varför denna konferens anordnas för att ledningspersoner får möjlighet att träffas, bygga nätverk och dela erfarenheter om att leda krisstödsinsatser inom hälso- och sjukvården.

Mer information och anmälan:

https://regionostergotland.luvit.se/extern/activities/activitydetails_ext.aspx?inapp=1&id=2725

European Society for Traumatic Stress Studies

Den 14-17 juni 2023 hålls en stor konferens i Belfast, Nordirland för verksamma inom psykotraumatologi. Årets tema är "Trauma and resilience through the ages: A life course perspective." Anmälan öppnar under hösten och konferensen emottar presentationsbidrag fram till 22 januari 2023.

Webbadress: <https://www.estss2023.com/>

International Society for Traumatic Stress Studies

International Society for Traumatic Stress Studies, ISTSS, genomförde 9-12 november 2022 en konferens i Atlanta, USA. Konferensen är en av de största inom fältet och samlar forskare och kliniker från hela världen. I november 2023 hålls konferensen i Los Angeles.

Webbadress: <http://www.istss.org/>

Global Collaboration on Traumatic Stress

Global Collaboration on Traumatic Stress, GC-TS, är en relativt ny sammanslutning av forskare inom psykotraumatologi. GC-TS anordnar en konferens i Kapstaden, Sydafrika, 12-14 december 2023. Konferensen kommer att handla om de teman GC-TS är engagerade i, inklusive bedömning, prevention och behandling av traumatisk stress.

Webbadress: <https://www.global-psycho-trauma.net/1st-gcts-conference>

Aktuellt i korthet

Utredningar relaterat till civil beredskap

Allmän tjänsteplikt och civilplikt

Regeringen har tillsatt en utredning för att analysera och ge förslag på hur personalbehov inom det civila försvaret kan tryggas. Utredningen ska analysera civilplikten för alla samhällsviktiga sektorer och se över behovet av personalförsörjningen av det civila försvaret.⁸ Kommunal personal och sjukvårdspersonal kan komma att omfattas av utredningen.

Grundläggande beredskapsansvar

Regeringen ger en särskild utredare i uppdrag att utreda vilket grundläggande beredskapsansvar kommuner och regioner bör ha inför och under fredstida kriser och höjd beredskap.⁹ Syftet med uppdraget är att på sikt förstärka och utveckla kommuners och regioners beredskap. Utredaren ska i samband med det se över den nuvarande regleringen i lagen om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap.

Ny avhandling

Med. dr Ida Hensler försvarade den 17 maj 2023 sin sammanläggningsavhandling *Trauma-focused digital support, momentary psychological states, and long-term symptoms: Randomized controlled trial and ecological momentary assessment* vid Institutionen för medicinska vetenskaper, Uppsala universitet.¹⁰ Avhandlingen visar att en självhjälpsapp för personer som varit med om potentiellt traumatiserande händelser kan ha positiva effekter på psykiska besvär och funktionsnedsättning. En studie i avhandlingen handlade om pandemin och indikerar att digitalt socialt umgänge kanske inte har samma positiva roll för vårt välmående som fysiskt socialt umgänge.

- Opponent: professor Monique Pfaltz, Mittuniversitetet.
- Huvudhandledare: docent Filip Arnberg, institutionen för medicinska vetenskaper, Uppsala universitet.

Självhjälpsappen, PTSD Coach Sverige, finns fritt tillgänglig där appar finns att ladda ned och användas självständigt eller som komplement till andra insatser.

Frivilliga försvarsorganisationer

Frivilliga försvarsorganisationer är ideella föreningar som regeringen beslutat är särskilt viktiga för arbetet med krisberedskap och totalförsvar. Verksamheten utgår från vilka behov myndigheter, kommuner och regioner har vid kriser eller krig. Kriget i Ukraina ser ut att ha lett till att medlemsantalet ökat kraftigt bland de 18 organisationer som finns i Sverige.¹¹ Uppmuntran och erkännande av den ökade försvarsviljan torde ha gynnsamma effekter på psykologisk motståndskraft.

Referenser

- ¹ Kurapov A et al. (2023) Six months into the war: a first-wave study of stress, anxiety, and depression among in Ukraine. *Front Psychiatry*. 2023;14:1190465. doi: 10.3389/fpsy.2023.1190465
- ² Pfeiffer E et al. (2023) Implementation of an evidence-based trauma-focused treatment for traumatised children and their families during the war in Ukraine: a project description. *Eur J Psychotraumatol*. 14(2):2207422. doi: 10.1080/20008066.2023.2207422
- ³ Hughes P (2023) Ukraine: Mental health needs now and in the future. *Int J Soc Psychiatry*. doi:10.1177/00207640231177261
- ⁴ Jankowski M et al. (2023) One Year On: Poland's Public Health Initiatives and National Response to Millions of Refugees from Ukraine. *Med Sci Monit*. 29:e940223. doi: 10.12659/MSM.940223
- ⁵ OCHA (2023) Türkiye Earthquake 2023: Humanitarian Response Overview, 17 maj 2023.
- ⁶ WHO (2023) Dealing with the psychological aftershocks of the Türkiye earthquakes: why mental health and psychosocial support are so desperately needed. Pressrelease 9 mars 2023. <https://www.who.int/europe/news/item/09-03-2023-dealing-with-the-psychological-aftershocks-of-the-t-rkiye-earthquakes--why-mental-health-and-psychosocial-support-are-so-desperately-needed>
- ⁷ MSB (2023) Stödstyrkan stödjer UD i arbetet med evakuering från Sudan. <https://www.msb.se/sv/aktuellt/nyheter/2023/april/stodstyrkan-stodjer-ud-i-arbetet-med-evakuering-fran-sudan/>
- ⁸ Försvarsdepartementet (2023) Pressmeddelande: Regeringen vill utreda hur civilplikten kan utökas till fler samhällsviktiga branscher och verksamheter. 27 april.
- ⁹ Försvarsdepartementet (2023) Kommuners och regioners grundläggande ansvar inför och under fredstida kriser och höjd beredskap. Kommittédirektiv 2023:51
- ¹⁰ Hensler I (2023) Trauma-focused digital support, momentary psychological states, and long-term symptoms: Randomized controlled trial and ecological momentary assessment. Doktorsavhandling, Medicinska fakulteten, Uppsala universitet. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-497321>
- ¹¹ TT Nyhetsbyrån (2023) Rekordår för frivilliga försvarsorganisationer. 13 feb.

